

լրաբերն իր ամենամաքուր իդէալներով դառնում է վերանորոգիչ, յեղափոխիչ ջուղահայ կեանքի մտաւոր, բարյական վերածնութեանը: Նրանով ժողովրդի մտաւոր հորիզնն ընդարձակում է եւ հարըսանում: Խսկապէս ջուղահայ ժողովուրդն իր կուլտուրական յատկութիւններով շատ բան պարտական է նոր-ջուղայի Լրաբերին: Եթէ երբեք նա հասել է որոշ ազգային ինքնազիտակցութեան եւ այսօր ձգտում է ազգային դաստիարակութեան՝ նա մեծ մասամբ պարտական է այդ Լրաբերին: Թէեւ ամսագլիրն ամբողջ 4 տարւայ կեանք է ունենում, 1908 թուին ինչ ինչ հանգամանքների պատճառով դադառմ՝ սակայն նա կալմիր թելի նման անմոռանալի մի հետք է թողել իր ետեւից եւ այսօր պատուաւոր տեղ է գրաւում ջուղահայ տարեգրութեան եւ հայ լրագլրական պատմութեան մէջ:

Սոյն-ժուղա:

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵՆ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԵՌԵԳՆՆՈՒԹԵՆ ՆՈՐ ԳԻՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Հայուական և պատմական գործականություններ):

ԱՊՈՒՂ:

197. «Նոքա եւ զտենչալի բժշկութեան արմատոց աւգտակարութեան բերեալ զարուղ, զուիրողն լցուցանեն», Ադաթ., էջ 4. այս չունին «զարուղ», իսկ է, որ է ըսել վենետիկեան տպագրութիւնը, չունի «զուիրող», հրատարակիչն է որ կ'ուղղէ եւ կ'ընթեռնու յառաջերերութիւնս «մացընելով երկու ընթերցուածները», այս որբագրական փորձով սակայն բոլորովին կը խանդարուի հատուածիս դաստական շարագասութիւնը՝ նման «իւրով փառաւորեաց համբերութեամբն»: էջ 46 եւ այլն ձեւերու, որմնց մասին ընդարձակօրէն խօսեցայ վերը՝ թիւ 282 «ուսունէի բային տակ. առաջի շարադրութեան նախկին դաստական կեղպա-

րանքը անեղծ պահելու համար, պէտք է անհրաժեշտորէն ջնջել «լպտուղաց բառը, որ ծնունդ առած է առընթերակաց «զուիրող», բառին նմանագրութեանէն, եւ «շունչուղելին ըմբռնել իբրեւ դոյյական՝ «շունչուղելի»: Ադ աթ անգեղեայ կարծես յատուկ նման ասութիւններու համար տեսմիայն «յապականութիւն դարձուցանէր զշինանիստքաղաքացն եւ աւանացն ցանկալեաց», էջ 16, «եւ ոչ լիբանակ դանին գրեաց ինչ զվիշտու? (?), էջ 60, «իբրեւ զի լուրդարեսէլ (կնիք հաւատոյ ունի «լուրդարեսէլ», տարբերութիւնը, էջ 155) կերպարանացն զոր առն՝ բարձրացուցանէր», էջ 203, «զիառս հաւըն բարձրացուցանէ, յայտ արարեալ շիտանական կամացն», էջ 365 եւ այլն:

ԱՊՈՒՂԻԱԼ:

198. «Եւ տես զիարդ զամենայն չարիս թողեալ եւ զայն եւեթ դնէ՝ որ դեռ առժամայն աղջուալ մտեալ արծարծէր», Ոսկեր. Մեկն. Մաթ. Բ., էջ 557, ՀԲ իբրեւ ուղիղ ձեւ մը յառաջ կը բերէ հատուածը եւ խնդրական բառը կը մեկն «սողել, սողոսկել, սպրդել, յն. մի բայ՝ նգօրմեա, եբր յարամբի ի ներքս մտանել կամ դարանիւ, ոմկ. տակէն բանիւ, (Բ, էջ 727), նոյնպէս ունին նաեւ Զախարիսեան «սողիմ = սողոսկիմ, սպրդիմ» եւ Զալեսեան «կիրմէքը», այս հեղինակութիւններու հանդէպ ես կը կարծեմ թէ՝ քանի որ «սողմ», կամ «սողում» արմատ մը դոյյութիւն չունի «սողունշանակութեամբ, անծանօթ այս բայը պէտք է ուղղել եւ սովորական ձեւին համաձայն ընթեռնուլ «սողուալ մտեալ»:

ԱՊՈՒՂԻԱԿ:

199. «Եւ ցԱմովս ասացին մի մարգարէանար դու յանուն Տեառն եւ մի ուսուցանէր զտունսդ սուհանական», Զգաւն, էջ 388, այս հատուածը զոր Անտօնի բառական կը թարդմանէ domum istam rebellium, էջ 448, պէտք է անպայման սրբագրել ասորի բնագրի վրայէն եւ ընթեռնուլ «եւ մի ուսուցանէր զտունսդ Սուհանական», այս տես զիքը Եօթանասնից թարդմանութիւնը կը կարդայ սմի մարգարէանար ի վերայ հօրայէլի եւ մի ժողովով ժողովեր ի վերայ տանն Յակովու», Ամո զս, ի, 16 = մի որօփիւն էպի տծո ՚Իօրածիլ, չա օն մի ծշաշաշաշից էպի տծո օնչոն ՚Իախան:

ԱՐԱՀԱՆԴ:

200. «Քանզի եւ չարագործք մինչ ի բանտին իցեն աներկիւզա կեան, եւ յարժամ յատեանս առաջիւ «ըսկանիստ» տանիցին՝ անա կարի ահաբեկ

սրտառուչ լինին", Ոսկեբ., Մեկն. Պաւլ. Ա., էջ 220. Բնչ է հոս նոտրադիր բառին ներկայացուցած իմաստը. ՀԲ բառու "որոնին տակ կը մեկնէ" սրահ փոքրիկ. եւ տաղաւար, չառպէտասմա, մանաւանդ որմնակալ սրահից, վարագոյք. դրան առագաստ. սրտկապան, օթոց քերտե, թէնդէ, ճշունիւ, չենակատրոն, թշխօն, velum, tegumentum, παραπέτασμα, tapes, ሿւլակ, aulaeum, (թ. 756). այս յառաջ բերուած բառերէն ոչ մին սակայն կը նայ մեկնել Ոսկեբ երանի խնդրական բառը. յօյն բնագիրն ալ ունի պարապէտասմա, զոր Մոն ֆոկոն կը լուսաբանէ ծանօթութեամբ մը՝ որ կը յարմարի նաեւ հայ բառին եւ զոր կը մեկնէ վերջնականապէս. velum erat Praetorium, seu locus ubi iudicia exercebantur, sic dictus a velis quae obtendebantur (t. XI, էջ 690), այս ծանօթութիւնը կը թոյլատրէ ինծի՛ կութիւնը, ոչ միայն այս տեղ, այլ նաեւ հետեւեալ կութիւնը. զբական այլաբանական նշանաբառին տալ նաեւ "աբանն այլաբանական նշանաբառի սակայն կը յարժամ դատավագրերութիւններու մէջ. զի՞ յորժամ դատավագրերութիւններու մէջ զայսպատիկ իրու ոչ եթէ գաղտ վճարիցեն, այլ յաթու բարձրութեան նատեալ յատենի, անդ սպասաւորք, անդ սահմանդէն ի սպաս ձգին եւ մերկանան յայնպիսի իրաց", Ոսկեբ. Մեկն. Եսո., էջ 62 = չալ տան պարապէտամարաւոսունչութիւննա, սրպէս թագաւորք, զի ընդ սունչութիւն, պարապէտամար, ոսկեբ., հակառակ նատիցին, յորժամ դատիցին, Ոսկեբ., Մեկն. Մտթ. Բ., էջ 621 = նոն պարապէտամար, Սավ. նոն պարապէտամարա, sub velo, τος, Savil. նոն պարապէտամարա, vel pone velum. դանօթագրէ ու պարապէտ կը ծանօթագրէ ու պարապէտ: Հանական: Արքալուանու պարապէտամարա:

201. "Ընթանայր ընդ առաջ նոցա՞ զի հարցանից լազարէնէ նոցա՞ սիրով սիրով համարէն ի համարէն ընթերնա է, անդ ի պատրի այստեղ՝ "սիրովէն", հետաքրքրական ընթերնա ունի այստեղ՝ "սիրովէն", սիրով կը համաժանի ճշդիւ ասորի ցուած մը, էջ 156, որ կը համաժանի ճշդիւ ասորի բնագրին ձեռքու. = care մակրացած անդին (էջ 1), բնագրին ձեռքու. Phillipst անդպերէն թարգմանութիւնը անելու Փիլլիպսի անդպերէն թարգմանութիւնը անելու. Կ'ունենայ նոր մակրաց մը՝ "սիրովէն" ու կը թիւնը կ'ունենայ նոր մակրաց մը՝ "սիրովէն" ու կը թիւնը կը նետին հրատարակութեան "սիրովէն ջնջուի վենետիկեան հրատարակութեան "սիրովէն ջնջուի վենետիկեան" արքալուանու պարապէտամարա կ'ունենայ նոր մակրաց մը՝ "սիրովէն": Եթէ ըստ ի ամսաւած ՀԲ ի մէջ. ՀԱՅ

պէնդը, իսկ ասիւծն բառը կը մանէ կասկածի տակի իրբեւ լուսանցադրութիւն:

վաճառեմ:

202. "Բոնութեան մահուամբ զկեանս իտուէն, Ոսկեբ., Մեկն. Մտթ. Ա., էջ 11 = չալ թաւալ ծանաժար չառած ծառած տն թօն, ուղղելի հետեւարար ինուիշեն, հմմակ թէ համարձակութեամբ ինուիշեն ունեան աշխարհիս, ամսպալք թռուցեալ ելանիցեմք ընդ առաջ նորա, անդ, Բ., էջ 428, "իսկ հաւը նորա... դէպէ տային ի մին ժամու հիւանդանալ... եւ ինուել դէնուն, Եւսեբ., Քրոն. Ա., էջ 66 = լուտալաչ չաւ տօն (F. L. Joseph. contra Apionem, L. I) կամ "անկեալ յախտ հիւանդութեան ի մէջ ինուեր, անդ, էջ 71 = լուտալաչ չաւ թօն (ibid). կամ "յետ ենեայ ի անդին ի մէջ ինուել անդ, անդ, էջ 371 = Անօս ծ'էէ անժրափառ պետաշանու ի մէջ ինուել... Տիտոս ի մէջ ինուել... Կառան ի մէջ ինուել... Տրայիանոս ի մէջ ինուել... Անտիոքիոս ի մէջ ինուել... Անտիոքիոս ի մէջ ինուել... Տարկոս Անտիոքիոս ի մէջ ինուել... Բետոն ի մէջ ինուել... Սարկոս Անտիոքիոս ի մէջ ինուել... Սեբեոս ի մէջ ինուել... էնդէր անդ, անդ, Բ., էջ 134 եւ կամ պարզպէս "Անտիոքիանու ի մէջ ինուել... Տիտոս ի մէջ ինուել... Կրիստոն ի մէջ ինուել... Արքիանու ի մէջ ինուել... Անտիոքիոս ի մէջ ինուել... Անտիոքիոս ի մէջ ինուել... Տարկոս Անտիոքիոս ի մէջ ինուել... էնդէր յարգանդէ ի գերեզման ոչ ի մէջ ինուել, Յովա. Ժ 19 եւ այլն:

վանական:

203. "Մի է գեշերային ժամանակի ելանել ի անդին անտի քումմէ վատասարեսես, Եւսագր, էջ 97, այս խօսքը քիչ մը վեր կը կրկնուի այսպէս, "զերեկորինսն յորժամ ելանիցես ի հակառակ անտի մի խռովլցիսն. ուրեմն "վանական ըստ ինքեան հոս "խցիկ պիտի նշանակէ, որ սակայն երբեք նորունելի չէ իր այս ձեւին մէջ, ի օրինակը ունի "վանական" տարբերութիւնը, որ աւելի կը մտենայ նախկին ուղիղ ձեւին, որ է "վանական", "վանին" = "սիցիկ ուղղականին բացառականը: "Վանին" չէ առնուած ՀԲ ի մէջ.

վարանեմ:

204. "Այս զընկեր կամ վարանեւ սպանաւ նէ կամ գաղտապէս (այլ սմանը հաղուստէն) ցականեցուցանէն, իմաստ. ՃՊ, 24 = Էւերօս ծ'էւթերոն ի լոշան ձնարջէն, հետեւելով անտարակայս յօյն այս ընթերցուածին՝ ՀԲ ցականեցուցանելով բառին բառին տակ ինդրոյ նիւթ "վանական" ըստ ի մէջ ինուել. ՀԱՅ

տարակոյս, եթէ քիչ մը աւելի ընդլայնելով բառագետի իր հորիզոնը, յարգել գիտնար հեղինակաւոր բառաբնին հեղինակներու բանաւոր առաջարկները։ Գ—Մի ուղղագրական փորձը անիմաստ դրչենալ է պարզ նորայրի ուղղագրութեան քով, Բառաբննութիւն, էջ 30—31, ուր կը գրուի Կարդալսելեացն ցացուլու տես եւ յեղեկի մեկնութեան Յեսուայ ժ., էջ 175 “Հարկ է ընդ երկու ցացուլու ունանացի ներքս մտանել եւ ընդ ճայնական հնչումն ի սիրան ազգելու գարձեալ կորիւն վարդագետ, էջ 251, ուր կը գրէ Նորայր լսելեացն ցացուլու, տպ. լսելեացն ցացուլու, իսկ Զեռ. լսելեացն ցացուլու, այսպէս եւ Զամշեան, Պար. Հայոց, Հ. Ա., էջ 685, որոյ վերջին մասն տարբեր է, զամենայն լսելեացն ցացուլու ականացացն եւ սրտիցն ցողէր։ Ցացուլու կը գրէ եւ Նոր. Հայկզ. եւ Կ'ըսէ. բառ անյայտ որպէս Ցացուլու կամ ցալու։ Նոյն ուղղագրական առաջարկը նաեւ Աճառեանի քով, Բանասէր, 1903, էջ 189.

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԼԻՆ

ԳՆՆԵԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԲՈՒԽԱԿԻ

ՆՈՐԱՅԻ Ն. ԲԻՒԶԱՆԴԱՑԻՈՆ

(Հայկական առաջնական)

Խ. 3126. “Քաղկու? [տպ. Քաղկու!]”
= Տես ի համարն ժամանակակից։

Խ. 3170. “Քարկծեղ կամ Քարծկեղ։ Տես Եղամա։ — 628. “Եղամա, Յովքայ գրոց մեկնութեան մէջ Կ'ըսուի. “Բանջարն՝ զրյալի Յովք՝ Գերին, որ Եղամա ասեն։ Գալիինոսի բառից մէջ գրուած է Կերիոն, որոյ Հայերէն յատուկ անուն ալ գրուի Քարկծեղ կամ Քարկծեղ։ Յունարէն Ելքասո, ”Ելսումուս [տպ. Ելսումուս] տեսակ մի է Կորեկի։ — 1395. Կերիոն։ Տես Գերիոն եւ Եղամա [տպ. Եղամա], թ. 469, 628։ Եիշուի ի Տարօն եւ ի խոտուջուր։ Խակ ի թ. 1036, ի բառն Խորշակուն բանջար՝ որ կը գտնուի ի գիրս Յովքայ, Լ. 4, Կ'ըսէ Հ. Ալիշան։ “Խարշատուն բանջար . . . ըստ այլոց՝ յունական Ալեստ կոչմանէն երեւի գոյական բառ, յատուկ աղային բայս մի ձիթենաման տերեւներով. ինչպէս մեր վանական վարդապետն այլ Կ'ըսէ. “Զխարշատունն՝ այլք Աղիմայ թարգմանեցին, եւ կէսք Գերիոն (տես թ. 628), եւ է սա բանջար աղէ համ, որ յու-

տելն լցուցանէ զտեղի հացին. ըստ լտ. Ալիմայն տեսակ մ'է ջղախոտի, Alisma Plantago, արար. Մէղար-էր-Ռայէ, որ թարգմանի Հունու ինչ. [= գլ. Flûteau, Plantain aquatique]. [Սոյնպէս եւ ի թ. 1733, Հովուի փող, սիսաւ է գրելն. “Տես եւ Խարշափուն։ Աստ եւս կը շփոթէ Հ. Ալիշան դAlisma ընդ Halima, Halimus, Halimoides, Halimus:

= Ո՞րքափ շփոթութիւնք. Քարկծեղ կամ Քարծկեղ բայս կը համարուի եւ նցյանիշ ընդ Եղամայի կամ Ալիմայի. սա ալ մերթ կորեակ (= յն Ելսումուս) է, Կ'ըսուի, մերթ Հովուի փող (= լտ. Alisma):

Գաղինանոս Ա, Բ, Գ, Դ միաբան կը գրեն. “Կերիոն. Քարծկեղ, եւ ոչ Քարծկեղ։ Կերիոն է յն. Կηρիօն, Ulcère cellulieux, որ է Տեսակ մի կեղ։ Քարծկեղ նցյն թուի ընդ Քարծկեղ = գլ. Gangrène, այլով նշանակութեամբ. Կոր Հայկաղեանն կը վկայէ որ ի կեւտ. ԻԱ, 20, Քարծկեղ, գրեալ է ի Չեռագիրս ինչ Քարշեղ. կամ թերեւս Քարծկեղ՝ ուղղելի է Քարծկեղ. Համեմատէ “Բոր կամ Քարծուր, եւ Շանիբուր, գիրք Վարդակական, ՅԻՒ, 223։ — Տարօնեցւոց եւ Խոտրջըցւոց Կերիոն խոտն անծանօթ է ինձ. բայց սորա Գերիոնի հետ նցյուութիւնն մեծապէս երկրայական, վասն զի ի բանի անդ վանական վարդապետի՝ Նոր Հայկաղեան կը կարդայ Գերիոն կամ Գերիոն, եւ զգերին կը համարի թուրքերէն Քերէվէն [գլ. Céleri]. տես անդ Գերիս, Խարշափուն։ — Եղամա կամ Ալիմա ոչ յն. “Ելսումուս = Կորեակ է, եւ ոչ լտ. Alisma = Հովուի փող. այլ յն. Ալպոն կամ Ալպոս, գլ. Arroche de mer (Alex.), որ եւ Հալիմ, ուսուական անուան կերպիս (Հ. Բ, 96) զՄալիա (Mallia) Յովքայ երրայական բնագրին, Լ. 4, որ յեւթանասնից թարգմանեալ է Հալիմ (= Ալիմայ) եւ ի մերոց Խորշատուն բանջար, կը կոչէ լտ. Halimus latifolius, fruticosus; Atriplex [գլ. Arroche] caule fruticoso, foliis deltoidibus integris.

Խ. 3188. “Քերքէշ. Բաշխտակն է. տես զայս։ [Յերես 697, սիսակ Գ, Քերէվէն ուղղելի է Քերէվէն, Քերէվէն։]

= Ի Հայկական բառաքննութեան, Երեսք 124—126, ցուցած եմ որ Քերէվէն ոչ է Բաշխտակ, լտ. Acorus, գլ. Acore, Roseau odorant, թուրք. էլիք օնու (տես Ուշքեան, Կոր Հայկզ. Զալիմականեան, Առձեռն, Էմինեան. Եւ